

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Katedra religionistiky

**Přehled postojů k náboženství u nenáboženské většiny českého
obyvatelstva**

Bakalářská práce

Autor: Martina Novotná

Vedoucí práce: doc. ThDr. Ivan Štampach

Pardubice

2013

Zadání bakalářské práce

(stáhnout ze stagu) – vytisknout a pak vložit při svazování)

započítává se do číslování, ale číslo se neuvádí

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci pod vedením doc. ThDr. Ivana Štampacha vypracovala samostatně, pouze s použitím zdrojů uvedených v seznamu literatury.

V Pardubicích:

Martina Novotná

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. ThDr. Ivanu Štampachovi za odborné rady a konzultaci při vedení práce.

Dále děkuji všem respondentům, kteří byli ochotni věnovat mi svůj čas a podělit se o své postoje a zkušenosti.

Anotace

NOVOTNÁ, Martina. Přehled postojů k náboženství u nenáboženské většiny českého obyvatelstva. Pardubice: Filozofická fakulta Univerzity Pardubice, 2013, 45s. Bakalářská práce.

Práce zachycuje postoje k náboženství a náboženským hodnotám u obyvatel České republiky označujících se za nenábožensky orientované. Shrnuje a analyzuje postoje vybraného vzorku obyvatelstva Pardubického kraje.

V práci jsou shrnuty vybrané teorie sociologie náboženství. Součástí je výzkumná část založená na kvalitativním šetření vycházejícím z rozhovorů autora práce s respondenty ve věku 25-35 let žijícími na území Pardubického kraje.

Klíčová slova:

Náboženství – nenáboženská většina českého obyvatelstva – sekularizace – pluralismus

Annotation

Novotna, Martina. Overview of attitudes towards religion in the non-religious majority of the Czech population. Pardubice: University of Pardubice Faculty of Arts, 2013, 45s. Bachelor thesis.

The work captures attitudes towards religion and religious values in the Czech population who referred to themselves as non-religious. It summarizes and analyzes the attitudes of a selected sample of the population in the Pardubice region.

The paper summarized some theories of sociology of religion. Included is the research part, based on a qualitative survey taken from interviews between the author and respondents aged 25-35 years old living in the Pardubice region.

Key words:

Religion - nonreligious majority of the Czech population - secularization - pluralism

Obsah

Úvod	9
1 Definice základních pojmů	12
1.1 Náboženství	12
1.2 Nenáboženský člověk.....	12
2 Sekularizace	14
2.1 Ústup tradičních hodnot.....	16
1.1 Sekularizace v České republice	18
3 Pluralismus	21
4 Teorie racionální volby	23
5 Význam náboženství v postmoderní společnosti	25
6 Praktická část - Výzkum	27
6.1 Kvalitativní výzkum a zakotvená teorie	27
6.2 Kvalitativní rozhovor.....	28
6.3 Validita a reliabilita	30
6.4 Etické aspekty výzkumu	30
6.5 Výzkumný vzorek.....	32
6.6 Technika sběru dat.....	32
6.7 Průběh výzkumu	33
7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace	35
7.1 Nábožensky orientovaný člověk.....	35
7.2 Povědomí o náboženství.....	36
7.3 Vztah k náboženským hodnotám.....	37
7.3.1 Bible v postmoderní době	38
7.3.2 Kostel a náboženské symboly	39
7.3.3 Tradiční křesťanské postoje k morálce	40

7.3.4	Talisman nebo amulet	41
7.4	Shrnutí výzkumu	42
Závěr	.....	44
Bibliografie	.....	45
Přílohy	.....	47

Úvod

Tato práce se zabývá postojem k náboženství u nenáboženské většiny českého obyvatelstva. K otázkám náboženství se v současné době obrací pozornost několika společenských věd, např. sociologie, psychologie, filosofie a především religionistiky.

Náboženství je kromě vztahu k transcendentnu, založeno i na společenském kontextu, který je jedním z formujících podnětů. Existuje mnoho interpretací náboženství. Jednou z nich je, že *“náboženství lze také nahlížet jako sociální jev. Někteří stoupeneci tohoto pojetí vysvětlují jeho existenci výlučně ze společenských podmínek. Náboženství by podle toho bylo podřízeno historickým a sociálním zákonům...”*¹

Náboženství a sekulární společnost jsou spolu úzce propojeny a vzájemně na sebe působí. Je tedy možné říci, že náboženství je ovlivňováno společností a současně ovlivňuje společnost. V současném světě je důraz kladen především na jedince, na jeho individualismus, na naplnění subjektivních potřeb. Tyto trendy nemalou měrou působí na utváření postojů k náboženství. Současně se na nich podílí i výchova jedince v rodině a ve společnosti obecně.

Existuje mnoho teorií, které si kladou za cíl popsat změny v oblasti náboženství. Tyto teorie se zabývají například problematikou poklesu tradičních náboženských forem, individualizací víry a ztrátou sociálního významu náboženství. Proti nim stojí teorie, jež se zabývají návratem náboženství do veřejného života.

Přes velké množství teorií a témat věnujících se náboženství z různých aspektů je možné říci, že náboženství se dotýká především hodnot a postojů, které jedinec zastává.

---

¹ Waardenburg Jacques, *Bohové zblízka: systematický úvod do religionistiky*. 1. vyd. Překlad Břetislav Horina, Dalibor Antalík. Brno: Ústav religionistiky filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1997, str. 10

V posledních několika desetiletích jsme svědky mnoha výzkumů zabývajících se náboženskými postoji a zastávanými hodnotami².

Na základě dlouhodobě prováděných šetření je Česká republika řazena mezi nejvíce sekularizované země Evropy. Co však znamenají čísla vyplývající z výzkumů? A lze je interpretovat tak jednoduše, jak nám jsou předkládána? Opravdu tato data svědčí o poklesu religiozity nebo jen poukazují na sekularizaci institucionalizované podoby náboženství? Tato práce by měla přinést odpovědi na otázky, jaké postoje k transcendentní³ povaze světa zaujímají lidé, kteří se subjektivně označují za nenábožensky založené a nevěřící. Opravdu odmítají věřit v jakoukoli podobu něčeho posvátného?

Jako vzorek respondentů byli vybráni jedinci ve věku od dvaceti pěti do třiceti pěti let, u nichž lze předpokládat, že vzhledem k životním zkušenostem budou schopni jasně argumentovat a jejich postoje budou již plně zformované. Současně lze předpokládat, že do utváření názorů této generace se již tolik nepromítl státem proklamovaný ateismus minulého režimu. Všichni respondenti v současné době žijí na území Pardubického kraje.

Pomocí kvalitativního výzkumu opírajícího se o zakotvenou teorii, která je podle potřeb modifikována, se snaží tato bakalářská práce představit příklady postojů dnešní nenáboženské společnosti k náboženství. Odpovědi na výzkumné otázky mohou pomoci osvětlit vztah dnešní postmoderní společnosti k tradičním hodnotám vycházejícím z náboženství.

V této práci budou nejprve shrnuty a vysvětleny některé teorie a pojmy zabývající se náboženstvím a hodnotovou orientací člověka v dnešní době. Dále se práce zaměřuje na vliv náboženství na nenáboženské obyvatelstvo České republiky.

---

² ISSP – International Social Survey Programme, jedná se o dotazníková šetření probíhající již od roku 1984. Dalším výzkumem je například EVS – European values Study, což je dlouhodobé komparativní šetření hodnot v sociální, kulturní a politické oblasti.

³ Pro účely této bakalářské práce je pod souslovím „postoj k transcendentní povaze světa“ rozuměn vztah a postoj jedince k nadskutečnu, k věcem, které překračují smyslové i rozumové skutečnosti. Vztah k „vyšší moci nad námi“.

V praktické části bude nejprve objasněna výzkumná metoda a technika sběru dat (kvalitativní výzkum a polostrukturované rozhovory).

Výpovědi dotazovaných jsou interpretovány a v závěru práce je dána odpověď na výzkumnou otázku týkající se vztahu k náboženství. Zde jsou také nastíněna nová výzkumná témata a otázky, které v průběhu šetření vyvstaly.

1 Definice základních pojmů

Aby bylo možné zabývat se postoji nenábožensky orientovaných občanů ČR k náboženským hodnotám, je nutné si nejdříve definovat, co bude pro potřeby této bakalářské práce chápáno pod pojmem náboženství. Dále je nutné si definovat, jak pojem náboženství souvisí s vírou a kdo je považován za „nevěřícího člověka“.

1.1 Náboženství

Pro účely této bakalářské práce budou pod pojem náboženství zahrnuty postoje a hodnoty zastávané tradičními křesťanskými církvemi.⁴

Je nutné si také ujasnit rozdíl mezi náboženstvím a esoterismem, pro který se také synonymně používá latinský výraz „okultismus“. *„Přitom religionisticky popsat a interpretovat lze jen to, co se podařilo přenést z případné skrytosti do zjevnosti.“*⁵

Mezi tyto disciplíny se řadí alchymie, magie, astrologie a kabala. Prezentace těchto disciplín je pro širokou veřejnost v současné době zjednodušená.⁶

Dle sociálního rozložení obyvatelstva je možné na základě prováděných výzkumů říci, že křesťanskou víru podporují hlavně starší lidé z menších venkovských oblastí, naproti tomu okultní přesvědčení a praxe je charakteristická pro mladší vrstvy.⁷

1.2 Nenáboženský člověk

Pro účely této bakalářské práce je nenáboženský člověk definován následovně: je to člověk, který se subjektivně označuje za nevěřícího. To však nevylučuje možnost, že může být pokřtěný a že má povědomí o základních principech církevního života.

---

⁴ Mezi tyto postoje řadíme mimo jiné i nesouhlas s předmanželským sexem, nesouhlas s rozvody, s nevěrou. Odmítavý postoj k soužití homosexuálů.

⁵ Štampach Odilo Ivan, *Na nových stezkách ducha: přehled a analýza současné religiozity*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2010, str. 121

⁶ Tamtéž, str. 124-131

⁷ Hamplová Dana, *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti*. 1.vyd. Praha: Sociologický ústav AVČR, 2000, str. 5

Důležitým ukazatelem je, že aktivně nenavštěvuje žádná náboženská shromáždění a nepodílí se na aktivitách žádné církve.

Jako „nevěřící“ neuznává žádnou podobu Boha. Na druhou stranu může přikládat zvláštní důležitost a význam amuletům, či horoskopům.

2 Sekularizace

Někteří sociologové a religionisté se shodují na tom, že jedním z charakteristických rysů moderní doby je postupný úbytek transcendentního prvku z každodenního života jedince. Dále je možné pozorovat, že náboženství postupně ztrácí svůj význam. Tyto jevy projevující se v postmoderní společnosti je možné zahrnout pod pojem sekularizace⁸. Sekularizace evropského prostoru byla diskutovaným tématem především v období 50. a 70. let 20. století. V současné době jsou tyto teorie ve své základní podobě považovány za zastaralé a jsou proto modifikovány, aby odpovídaly skutečnému vývoji religiozity v Evropě. Přesto je důležité objasnit alespoň některé ze základních pojmů souvisejících s touto teorií.

Počátky procesu sekularizace bývají kladeny do doby, kdy se lidé při řešení určitých problémů tohoto světa začali odvracet od nadpřirozených sil a východiska a odpovědi na otázky hledali na základě empirického poznání a pochopení principů světa. Důraz na rozumové poznání a kvantitativní vysvětlení různých jevů se nakonec staly základem, z něhož podle některých autorů vyrůstá racionální sekularizované myšlení člověka.

O sekularizaci píše již sociologičtí klasikové počínaje Augustem Comtem, který hovořil o stádiích vývoje lidského myšlení. Tato stádia jsou tři: teologické, metafyzické a pozitivistické. Hlavním rozhodujícím prvkem při přechodu mezi nimi bylo poznání přírodních zákonů a pokrok lidského rozumu. Comte se domnívá, že víra v transcendentno nakonec ze společenského myšlení zcela vymizí a vlády se ujme jen věda. Ve studii Dušana Lužného a Jolany Navrátilové je možné se dočíst, že náboženské instituce a samozřejmě i náboženské hodnoty postupně ztrácejí vliv na život moderního člověka. Se ztrátou zájmu o náboženství a zvláště o to, které je zprostředkováno tradičními náboženskými institucemi, souvisí i pokles členů církví a

---

⁸ Sekularizace je dle různých autorů definována různě, ale společný základ je přesto možné nalézt. Sekularizace je tedy proces, při kterém dochází k oslabování a k poklesu sociálního významu náboženství ve společnosti. (Lužný Dušan, Navrátilová Jolana „*Náboženství a sekularizace v České republice*“ přetištěno in Sociální studia-6,2001 str. 111-125)

návštěvnosti bohoslužeb. Vzhledem k nejistému vztahu mezi vyznáním a sekularizací je tedy vhodnějším měřítkem sekularizace právě návštěvnost bohoslužeb.⁹

Ale ani návštěvnost kostela nemusí automaticky vypovídat nic o víře jedinců. Ti mohou být motivováni například přístupem společnosti¹⁰.

Hamplová ale uvádí, že lze předpokládat, že v evropském prostoru není účast na bohoslužbách společností nijak vyžadována.¹¹ Dokonce naopak, v době totalitního režimu a státem proklamovaného ateismu mohlo být aktivně vyznávané náboženství překážkou. S poněkud odlišnou situací je možné se setkat ve Spojených státech amerických, kde účast na církevním životě významně ovlivňuje společenské postavení.¹²

Mezi návštěvnost kostela a víru nelze postavit rovnítko, ale lze předpokládat, že hodnoty a postoje lidí pravidelně docházejících do kostela jsou ovlivněny církevními hodnotami. Pokud je účast na bohoslužbách brána za měřítko sekularizace, je možné získat tři základní kategorie evropských zemí.¹³

1. Státy sekularizované, kam patří Nizozemí, Velká Británie a Česká republika. V těchto zemích se většina obyvatelstva bohoslužeb neúčastní a podíl lidí, kteří chodí do kostela ať už pravidelně nebo nepravidelně, je relativně nízký. Největší počet obyvatel tvoří skupina lidí, kteří do kostela nechodí vůbec.

---

⁹ Lužný Dušan, Navrátilová Jolana „*Náboženství a sekularizace v České republice*“ přetištěno in Sociální studia-6,2001 str. 111-125

¹⁰ V době krátce po sametové revoluci církve zaznamenali náhlý vzestup členů a i zvýšenou účast na bohoslužbách. Náboženství se postupně stává pevnou součástí veřejného života a snad i národní záležitostí. Po nějaké době ovšem dochází k opětovnému poklesu zájmu o náboženství. (Lužný Dušan, Navrátilová Jolana „*Náboženství a sekularizace v České republice*“ přetištěno in Sociální studia-6, 2001 str. 111-125)

¹¹ Hamplová Dana, *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti*, str. 14-18

¹² Berger poukazuje na fakt, že v Americe bylo členství v církvi historicky spjato s třídním postavením člověka. Autor dále uvádí, že jedinec pocházející z nižší sociální třídy, který se chtěl dostat do „vyšší společnosti“ a postoupit tak na pomyslném žebříčku, začal tím, že se přidal k patřičné církvi. Církve mimo jiné fungovaly jako školy společenské mobility a lidem vštěpovaly buržoazní ctnosti. Do určité míry přetrvává provázání mezi náboženstvím a třídní příslušností ve Spojených státech dodnes. (Berger Peter Ludwig, *Vzdálená sláva, hledání víry v době lehkověrnosti*. Přel. P.Pšeja. Brno: Barrister & Principal, 1997, str. 49-55)

¹³ Hamplová Dana, *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti*, str. 14-18

V těchto zemích se také lidé výjimečně označovali za nábožensky orientované¹⁴.

2. Druhou skupinu představují státy relativně sekularizované, v nichž si však náboženství uchovalo určitý kulturní význam. Tuto skupinu představují například státy: Maďarsko, Norsko. Procento obyvatel, kteří chodí do kostela, je nízké, ale procento lidí, kteří do kostela nechodí, je ještě menší. Lze tedy říci, že obyvatelé těchto zemí do kostela chodí, ale jen občas.¹⁵
3. Třetí a poslední skupinou jsou státy s relativně vysokým podílem praktikujících věřících. Většina obyvatel chodí do kostela každý týden a jen malé procento do kostela nikdy nechodí. Je zde také velké procento lidí, kteří se označují za silně náboženské. Jedná se o Polsko, Irskou republiku a Severní Irsko.¹⁶

2.1 Ústup tradičních hodnot

Názor, že postmoderní doba přispěla k postupnému ústupu tradičních náboženství ve společnosti, se postupem času stává stále více diskutovaným tématem. Hovoří se o modernizaci a pluralizaci náboženství, jež není jediným způsobem vysvětlení světa, ale jen jedním z mnoha.

Peter L. Berger uvádí příklad dvou typických představitelů moderní společnosti. Jsou to vědec a inženýr. S ohledem na to, že náboženství bylo a stále je spojeno s vírou v transcendentno a s jistou nepochopitelností světa, Berger píše, že pro vědce se náboženská víra stala nesmyslnou a pro inženýra zcela nepotřebnou. Oba si totiž osvojili racionální postupy myšlení. Je možné tedy dospět k názoru, že s nástupem moderní vědy se ztrácí potřeba náboženského vysvětlení světa a tedy, že na své

---

¹⁴ Hamplová Dana, *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti*, str. 14-18

¹⁵ Tamtéž, str. 14-18

¹⁶ Tamtéž, str. 14-18

důležitosti ztrácejí i náboženské hodnoty, které se stávají spolu s náboženstvím pro stále více jedinců zcela zbytečné.¹⁷

Při hodnocení sekularizačních trendů je třeba mít na zřeteli, že se jedná především o evropskou záležitost. Evropa je prakticky jediná ucelená geografická oblast, kde platí sekularizační teorie. Lze nalézt některé interpretace, podle kterých je míra sekularizace evropských společností důsledkem dřívějšího náboženského monopolu a pevného spojení církve se státem, což teoreticky mohlo negativně ovlivnit schopnost církví přizpůsobit se sociální změně.¹⁸

Přestože všeobecně platí, že v Evropě ztratilo náboženství velkou část svého vlivu, ukazuje se, že je zde překvapivě vysoká víra v různé okultní nauky. Jako příklad do značné míry zpopularizované a zkomercializované podoby okultismu je možné uvést představy, jež okultismus spojují s rozšířenou představou vycházející z předpokladu, že člověk může navazovat kontakt nebo spojení s duchy, dušemi zemřelých nebo kosmickými silami, k čemuž jsou potřeba různé formule, rituály a zaříkadla ať už pro dobro lidí, nebo k jejich škodě. Jako příklad této podoby okultismu je možné uvést i věštění, čtení z ruky či výklad horoskopu. Protože se při šetření prováděném v rámci bakalářské práce budu obracet především na respondenty z široké neodborné veřejnosti, předpokládám, že respondenti jsou obeznámeni právě s touto formou zpopularizované a komerční podoby okultismu.

Nelze opomenout střední a východní Evropu, která je zcela specifickým územím. Zde vládnul dlouhá desetiletí totalitní režim, který obyvatelům těchto zemí nabízel státem proklamovaný ateismus. Do jisté míry lze vzhledem k této ateizační politice státu hovořit o ateizačních kampaních, které vedly do značné míry k dobrovolným souhlasům obyvatelstva. Evropská sekularizace představuje odklon od tradičního náboženství lidových církví.

---

¹⁷ Berger Peter Ludwig, „*Sekularizace a pluralismus*“. 1992. přetištěno in Lužný, Dušan. *Řád a moc. Vybrané texty ze sociologie náboženství*. 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005, str. 235-253

¹⁸ Hamplová Dana, *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti*, str. 11-13

1.1 Sekularizace v České republice

Česká republika je jednou ze zemí, které byly ve své historii ovlivňovány západním křesťanstvím, převážně katolickou církví. Již od dob husitství je možné v českých zemích sledovat protikatolické postoje, které se pak projeví i v národním obrození a v odporu proti habsburské monarchii, která byla symbolem tradičních katolických hodnot. Náboženství jako takové má ale stále společenský vliv. Kněží představují autoritu a někteří lidé, obecně považováni za vážené, se hlásí k nějakému náboženství.

Po druhé světové válce se situace mění a v Evropě se stává stále diskutovanějším tématem pokles významu náboženské tradice. V zemích s komunistickou vládou byl pokles vlivu náboženství podporován státem propagovaným ateismem a cíleným potlačováním náboženství. Náboženství bylo vykládáno jako přežitek dob dávno minulých. Co se týká řeholních řádů a kongregací, byla zakázána činnost všech mužských a činnost všech ženských řádů a kongregací byla omezena a postavena pod kontrolu. Duchovní byli stíháni a velice často i vězněni. Církvím byl zabavován majetek a ony samy se musely podřídit státnímu dohledu. Náboženský život byl systematicky vytlačován z veřejné sféry života.¹⁹

Po „sametové revoluci“ lze s jistou nadsázkou hovořit o „znovuobjevení“ náboženství českou společností. Náboženství se stává opět součástí veřejného života. Jedinec se již nemusí se svou vírou uchýlovat do soukromí, ale může se k ní veřejně hlásit bez strachu z možného postihu, náboženství se opět stalo dostupné všem. Tento trend však po nějaké době zase ustupuje do pozadí. Sociologové tento ústup vysvětlují tím, že naděje a očekávání vkládané do etablovaných tradičních církví nebyly naplněny. Církve zřejmě nebyly schopny reagovat na nově vzniklou situaci a často spíše věnovaly pozornost otázce restitucí majetku a ne jedinci a jeho potřebám. Zájem veřejnosti o náboženství tedy slábl. Klesala i důvěra v církve jako v instituce schopné řešit i jiné než

---

¹⁹ Lužný Dušan, Navrátilová Jolana „Náboženství a sekularizace v České republice“ přetištěno in Sociální studia-6,2001 str. 111-125

náboženské otázky (například rodinné, morální,...) Projevily se zde pravděpodobně jak sekularizační tendence, tak i ateistická propaganda komunistického režimu.²⁰

Jedním z ukazatelů náboženskosti je subjektivní označení se za věřícího. Na základě toho se ČR řadí mezi nejméně religiózní evropské země.

V roce 2011 se konalo zatím poslední sčítání lidu domů a bytů. Níže uvádíme tabulku s přesnými údaji.

obyvatelstvo podle náboženské víry 2011	obyvatelstvo celkem	
	abs.	%
věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti	705 368	6,8
věřící - hlásící se k církvi, náboženské společnosti	1 463 584	14
bez náboženské víry	3 604 095	34,5
neuvedeno	4 662 455	44,7

(údaje převzaty z českého statistického úřadu-dostupné on-line <http://vdb.czso.cz>

[20.032013]

V roce 2001, kdy také probíhalo sčítání lidu, domů a bytů, byla situace následující.

Obyvatelstvo podle náboženské víry 2001	Obyvatelstvo celkem	
	abs.	%
věřící	3 288 088	32,1
bez vyznání	6 039 991	59
ostatní	253 411	2,5
nezjištěno	901 981	8,8

(údaje převzaty z českého statistického úřadu) dostupné on-line <http://vdb.czso.cz>

[20.032013]

²⁰ Lužný Dušan, Navrátilová Jolana „Náboženství a sekularizace v České republice“ přetištěno in Sociální studia-6,2001 str. 111-125

Bohužel, v roce 2001 ještě respondentům nebylo umožněno vybírat z možností „věřící - nehlásící se k žádné církvi ani náboženské společnosti“ a „věřící - hlásící se k církvi, náboženské společnosti“. Takže srovnávání dat může být zkresleno. Nicméně na základě zjištěných údajů v roce 2001 a v roce 2011 je možné říci, že počet jedinců obecně se označujících za „věřící“ má klesající tendenci.

K popisu religiozity patří i místo, které náboženství zaujímá v pomyslném žebříčku hodnot. Pravděpodobně nebude žádným překvapením, že podle dat vycházejících z výzkumů EVS 1991 a EVS 1999²¹ náboženství stojí až na konci pomyslného žebříčku hodnot (rodina, práce, přátelé, volný čas, politika a náboženství).

---

²¹ EVS-Europen values Study je dlouhodobé komparativní šetření hodnot v sociální, kulturní a politické oblasti.

3 Pluralismus

„Sekularizace s sebou tedy ve svých důsledcích přináší demonopolizaci náboženského života a vede k vytvoření situace, jejímž nejvýznačnějším rysem je pluralismus, tedy koexistence různých skupin v rámci jedné společnosti, koexistence spojená s jistým stupněm občanského smíru. Jde o situaci, kdy odlišné náboženské skupiny mezi sebou svobodně soutěží.“²²

Pluralismus je dalším jevem, kterým lze charakterizovat dnešní moderní společnost. Má podstatný vliv na chápání víry a pozici náboženství v dnešní době. S rozvojem techniky, možností cestování, komunikace a se zvýšením mezinárodní migrace dochází k prolínání různých kultur. Tyto kultury po dlouhá staletí existovaly odděleně a fungovaly nezávisle na sobě. Neliší se pouze jazykem nebo způsobem oblékání, ale i životním stylem. Tyto kultury obsahují systémy hodnot a přístupů ke světu, které ovlivňují prožívání a jednání lidí, kteří v nich žijí. Sřetenutí několika takovýchto kultur přináší na jedné straně rozšíření svobodné volby člověka, ale na straně druhé je spojeno se spoustou společenských i individuálních problémů.

Existuje mnoho způsobů, jak na tuto vzniklou situaci reagovat. Z historie jsou známé pokusy jednotlivé kultury a rasy segregovat, některé společnosti se pokoušely o izolaci, a tak se chránily před vlivem odlišných tradic kolem ní. Tato izolace ale v dnešní době internetu, medií a komunikačních kanálů není v podstatě možná. V dnešní době lze pozorovat ve většině demokratických společností multikulturalismus neboli kulturní pluralismus. Cílem takového multikulturalismu je soužití různých kultur v rámci jedné společnosti, ochrana práv těchto jednotlivých skupin a podpora jejich způsobu života. Tento model předpokládá, že takto koexistující kultury se budou vzájemně ovlivňovat. Při vzájemné integraci probíhá takzvaná kognitivní nákaza.²³ Vzájemný kontakt bude mít tedy za příčinu, že jednotlivé způsoby života a pohledy na svět se budou postupně měnit a přetvářet se. Tato pozvolná proměna bezpochyby zasahuje i do spirituálního života obyvatel dané kultury.

---

²² Lužný, Dušan. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 88

²³ „Člověku se do mysli vtírá myšlenka, že jeho tradiční způsoby nazírání na svět nemusí být jediný.“ (Berger Peter Ludwig. *Vzdálená sláva. Hledání víry v době lehkověrnosti*. str. 36)

Mnohdy byl pluralismus uváděn do stejné souvislosti se sekularizací společnosti. Je zřejmé, že proměňuje charakter víry i postoj jedince k ní. Vzhledem k tomu, že není žádné chápání světa vnímáno jako absolutně platné, je člověk podněcován k tomu, aby našel svou vlastní cestu. Dochází k tomu, že je postaven před volbu v oblastech, ve kterých dříve hodnoty přijímal zcela automaticky, například podle tradice rodiny, nebo komunity, ve které se nacházel. Tato koexistence různých vysvětlení světa způsobuje, že klesá důvěryhodnost systémů víry. Důsledkem toho má náboženství nutkání se privatizovat a ztrácet tak schopnost definovat realitu a dávat jí význam společný pro všechny. Člověk může například vyznávat křesťanskou víru a tím naplnit své duchovní potřeby, ale v pracovním životě nebo ve finančních otázkách se může řídit jinými principy. Tímto způsobem si utváří vlastní celek složený z různých norem a hodnot. Nepřebírá dogmatický pohled na svět, který nabízí právě náboženství, skládá si z těchto jednotlivých dílků svou osobní spiritualitu a víru. To má za následek vznik pomyslného trhu s duchovními potřebami. Náboženství se dostává do role, kdy o své příznivce musí bojovat s konkurencí v podobě jiných náboženství nebo filozofických přístupů. Namísto toho, aby víra nabízela odpovědi na otázky v různých oblastech života, se stala jednou z mnoha možností, jak naplnit potřeby jedince. Člověk se tedy stává jakýmsi konzumentem, který má vliv na náboženský obsah, může si vybírat od každého „produktu“ trochu.²⁴

---

²⁴ Berger Peter Ludwig. *Vzdálená sláva. Hledání víry v době lehkověrnosti*. str. 30-61

4 Teorie racionální volby

Se sekularizací a pluralismem souvisí i teorie racionální volby. Lužný s odvoláním na Rodneyho Starka a Williama Bainbridge uvádí, že podle této teorie jedinec vystupuje z pasivní role, kterou mu přisuzují sekularizační tendence ve společnosti, a stává se více aktivním. Na základě subjektivních preferencí vyhledává sobě vyhovující projevy religiozity.²⁵

Základem teorie je tedy předpoklad, že člověk se snaží dosáhnout svých cílů, které mu přináší uspokojení a současně se vyhýbá nákladům, které by jeho snažení mohly zničit. Za náklady, nebo ztráty Starke a Bainbridge považují vše, čemu se lidé vědomě vyhýbají. Odměna je pak vše, pro co je jedinec ochoten podstoupit nějakou ztrátu.

Součástí teorie je i existence tak zvaných kompenzátorů, tedy odměn, kterých člověk nemůže dosáhnout tady a teď, ale při dodržování jistých pravidel bude vytoužené odměny dosaženo v budoucnu. Jako příklad přijetí kompenzátoru vysvětlují dosažení nesmrtelnosti – tedy cíle, kterého nemůže jedinec dosáhnout v tomto okamžiku. Náboženská oddanost je v tomto případě založena na racionálním kalkulu a na směnném vztahu mezi jedincem a Bohem. Cílem je dosažení kompenzátoru někdy v neurčité budoucnosti.

Pomocí této teorie lze vysvětlit přístup konzumní společnosti k náboženským otázkám. Jedinec si vybírá ty hodnoty, které nejlépe odpovídají potřebám, jež chce uspokojit. Navazuje tak velké množství slabých vazeb. A protože v postmoderní společnosti jedinec navazuje vztahy s lidmi s různými náboženskými postoji, má možnost vybírat si ty projevy a formy, které mu nejvíce vyhovují.

Lužný s odvoláním na Starka a Bainbridge uvádí, že se tak stále populárnějšími stávají necírkevní formy religiozity a netradiční náboženské přístupy. Pro většinu lidí je

---

²⁵ Lužný, Dušan. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 90-95

to něco nového. A protože se jedinec chová jako zákazník přicházející na trh, je to, co je nové, vždy přitažlivější.²⁶

---

²⁶Lužný, Dušan. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace.* str. 90-95

5 Význam náboženství v postmoderní společnosti

Dnešní postmoderní dobu je možné charakterizovat jako období sílícího individualizmu. V popředí vždy stojí jedinec a jeho individuální potřeby. To je jeden z hlavních faktorů, který má vliv na postavení náboženství v moderní společnosti.

Tradiční společnosti se vyznačovaly tím, že život jedince a jeho postavení ve společnosti bylo utvářeno na základě rodové příslušnosti.²⁷ V těchto společnostech se předpokládalo, že syn půjde ve šlépějích svých předků (otců a dědů). A to i v náboženské rovině. Bylo takřka nemyslitelné, že by potomci začali vyznávat jiné náboženství, než tradičně vyznávala jejich rodina. Jedinec měl jen malou šanci podílet se, nebo dokonce výrazněji měnit svoji identitu, která byla utvářena takřka výhradně rodinou a rodinnou tradicí. I když i v těchto společnostech je možné nalézt výjimky.

S úpadkem tradičních společností a s rozvojem globalizace se změnilo i postavení náboženství ve společnosti. Jestliže v lokálních kulturách náboženství zaujímal vedoucí postavení, s jehož pomocí bylo možné dovodit i důvody blahobytu, či úpadku a bídy, v moderních společnostech se již většina věcí zdůvodňuje racionálně a empiricky. Náboženské instituce ztrácejí na svém sociálním významu²⁸.

Jedním z autorů, kteří se zabývají postavením náboženství v postmoderní době je Bryan R. Wilson. Lužný s odvoláním na něho uvádí, že sekularizace přítomná v moderní společnosti je „omezována tím, že náboženství odpovídá na určité hluboce zakořeněné lidské potřeby, a proto je jen stěží nahraditelné“.²⁹ Znamená to tedy, že

---

²⁷ Jedinec se podřizoval nejen rodinné tradici, ale i náboženské

²⁸ V tradičních společnostech se od nadpřirozena odvíjelo prakticky vše – počínaje postavením člověka ve společnosti (vládcové byli považováni za ztělesněné božstvo, nebo za jeho příbuzné) přes rituály mající své specifické úkoly (naklonit si božské síly, či rituály mající za úkol například vyléčit nemocné). (Lužný, Dušan. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 60-65)

²⁹ Lužný, Dušan. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 65

náboženství sice ztratilo některé své funkce³⁰, které zaujímal dříve, ale i nadále může v životě jedince hrát podstatnou roli.

V postmoderní době je však možné setkat se s tím, že jedinec nevyhledává tradiční náboženství a oficiální církevní uskupení, ale sám si vytváří svůj vlastní náboženský systém. „*Náboženský konzument si vybírá určitá témata, z nichž pak buduje vlastní, silně soukromý systém nejvyšší významnosti. Propast mezi individuální religiozitou a oficiálním modelem se tak ještě dále prohlubuje*“³¹

---

³⁰ Některé z těchto funkcí v dnešní době převzala například politická hnutí či spolky

³¹ Lužný, Dušan. *Náboženství a moderní společnost. Sociologické teorie modernizace a sekularizace*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1999, str. 80

6 Praktická část - Výzkum

Bakalářská práce ilustruje postoje vybraného vzorku českého nenáboženského obyvatelstva k náboženství. Práce se také snaží odhalit vliv sekularizace a pluralismu na současnou společnost.

Při sociologickém výzkumu je možné volit ze dvou základních výzkumných metod. Tyto metody jsou kvantitativní a kvalitativní empirický výzkum. Pro účely této bakalářské práce byl zvolen kvalitativní výzkum vycházející ze zakotvené teorie, která byla podle potřeb modifikována. Kvalitativní výzkum byl zvolen především proto, že výzkumy týkající se postojů k náboženství jsou především kvantitativní a dotazování nemohou vyjádřit, co je vede k zaškrtnutí dané odpovědi. Dále lze předpokládat, že i když z výsledků kvantitativních výzkumů vyplývá, že ČR je jednou z nejvíce sekularizovaných zemí Evropy, její obyvatelstvo, označující se za nenáboženské, se k náboženským hodnotám nestaví odmítavě.

6.1 Kvalitativní výzkum a zakotvená teorie

Nejprve je nutné ujasnit rozdíly mezi kvantitativním a kvalitativním výzkumem. *„Cílem konstrukce vzorku v kvantitativním výzkumu je reprezentovat populaci jedinců. Cílem konstrukce v kvalitativním výzkumu je reprezentovat populaci problémů, populaci jeho relativních dimenzí“.*³² Z toho vyplývá, že kvalitativní metoda se neptá „jak moc“ nebo „jak často“ se nějaký jev děje, ale ptá se na to, proč se děje, co k tomu vede a co to pro respondenta znamená. Dalším jejím charakteristickým znakem je, že jde obtížně převést do statistických údajů.

Kvalitativní metoda má své klady i zápory. Výhodou kvalitativního výzkumu je získání podrobného popisu a vzhledu do zkoumaného fenoménu, na druhé straně je mu často vytýkána neprůhlednost a těžko proveditelná zobecnitelnost.

Při kvalitativním výzkumu lze volit z několika postupů a to například z případové studie, etnografické studie, fenomenologické studie či zakotvené teorie, která byla nakonec zvolena, i když byla během výzkumu modifikována.

---

³² Disman, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2009, str. 304

Zakotvená teorie podle Strausse a Corbinové ³³ „je teorie induktivně odvozená ze zkoumaného jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatímně ověřena systematickým shromažďováním údajů o zkoumaném jevu a analýzou těchto údajů“. K metodě zakotvené teorie se výzkumník uchyluje při objevování, a proto je nutné „... vstoupit do tématu a shromažďovat data. Takovými daty mohou být například texty rozhovorů.“ ³⁴ Je možné říci, že kvalitativní výzkumná metoda nabízí návod k objevování souvislostí, ale je nutné si uvědomit, že jakékoli výsledky výzkumu získané kteroukoli výzkumnou metodou poskytují jen částečnou informaci o tom, jak to ve skutečnosti je.

6.2 Kvalitativní rozhovor

Vedení kvalitativního rozhovoru vyžaduje interpersonální porozumění, citlivost a koncentraci. Je nutné věnovat zvýšenou pozornost začátku a konci rozhovoru. Na začátku by se měl prolomit ostych dotazovaného a konci je nutné věnovat zvýšenou pozornost, protože v této fázi rozhovoru je dotazovaný uvolněný a my se můžeme dozvědět ještě mnoho informací.

U kvalitativního rozhovoru je důležité předem si připravit otázky, na něž bude respondent odpovídat.³⁵ Pořadí otázek se pak v průběhu šetření může měnit dle potřeby výzkumníka tak, aby byla navozena přátelská atmosféra a byla získána co možná nejpřesnější data. Hendl uvádí šest typů otázek, se kterými se respondent může během šetření setkat.³⁶

1. Otázky vztahující se ke zkušenostem nebo chování se týkají aktivit zpovídané osoby. Jejich úkolem je zjistit, co by vyzoroval tazatel, kdyby byl neustále přítomen s osobou a sledoval ji.

---

³³ Strauss, Anselm. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Přel. S. Ježek. 1. vyd. Brno: Sdružení podané ruce, 1999, str. 14

³⁴ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. 2.vyd. Praha: Portál, 2005, str. 127

³⁵ Návod na vedení rozhovoru je uveden v příloze A

³⁶ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. str. 161-173

2. Otázky vztahující se k názorům jsou zaměřené na porozumění kognitivním a orientačním procesům jedince. Odpovědi na tyto otázky objasňují, co si lidé myslí o světě, jaké jsou jejich cíle, záměry, touhy a hodnoty.
3. Otázky vztahující se k pocitům. Jde o otázky směřující k poznání citových reakcí lidí na jejich zkušenosti a prožitky. Při tom jsou získávané přirozené, emotivní odpovědi na to, co se stalo nebo děje. Je nutné, aby tazatel rozlišoval mezi názory a citovými reakcemi.
4. Otázky vztahující se ke znalostem. Odpovědi na tyto otázky mají objasnit, co subjekt skutečně zná. Předpokladem je, že jisté věci jsou známé. Nejde tedy o názory nebo pocity, ale o fakta.
5. Otázky vztahující se k vnímání. Tyto otázky zjišťují, co dotazovaný viděl nebo slyšel. Odpovědi na ně mají objasnit stimuly, kterým byl dotazovaný vystaven.
6. Otázky demografické a kontextové. Tyto otázky se týkají identifikačních charakteristik jedince (věk, vzdělání, zaměstnání, plat apod.) Odlišují se od znalostních otázek, protože se týkají rutinních záležitostí.

Všechny otázky mohou být směřovány do všech tří časových rovin. Poněkud problematickou z hlediska přesnosti získávání dat jsou otázky kladené do budoucnosti, neboť odpovědi na ně jsou často hypotetické.

Při rozhovorech probíhajících pro účely této bakalářské práce byla použita především kombinace otázek vztahujících se k názorům, zkušenostem a prožitkům. Na začátku každého rozhovoru pak byla respondentovi položena baterie demografických a kontextových otázek.

6.3 Validita a reliabilita

Validita vypovídá o tom, jak dané měření zkoumá to, co je možné zkoumat. Hendl s odvoláním na Maxwella uvádí, že je možné rozlišit pět základních typů validity: deskriptivní, interpretativní, teoretickou, hodnotovou a validitu zobecnění.³⁷

Při deskriptivní validitě je nutné se vyvarovat zkreslení toho, co badatel viděl nebo slyšel. Při interpretativní validitě jde o to, aby badatel co nejvěrněji zachytil to, co pro účastníky dění znamenají různé události. Teoretická validita má za úkol odpovědět na otázku, jak badatelem vytvořená teorie vystihuje data. Předposledním typem validity je hodnotová validita. Jí jsou posuzovány hodnotící aspekty uvedených závěrů. Posledním typem je zobecnitelnost, tedy možnost přenosu na jiné situace.³⁸ Reliabilita je k validitě komplementární. Reliabilní je tedy „... měření, které nám při opakované aplikaci dává shodné výsledky, pokud se ovšem stav pozorovaného objektu nezměnil.“³⁹ Na výsledek šetření může mít vliv hned několik faktorů, například situace, ve které rozhovor probíhá, změny motivace u osoby, jež nám rozhovor poskytuje, přesnost instrukcí. Obecně lze předpokládat, že bude vyšší u kvantitativního výzkumu (například dotazník zadaný respondentům stejného věku, do stejné školy, budou ho vyplňovat během druhé vyučovací hodiny v úterý).

Disman uvádí, že zvýšení reliability u kvalitativního výzkumu je možné dosáhnout především tím, že bude co nejpřesněji popsáno to, jak byly výsledky získány. Konkrétně se tedy jedná o popis prostředí, ve kterém šetření probíhalo, popis výběru respondentů a popis časového horizontu, ve kterém výzkum probíhal.⁴⁰

6.4 Etické aspekty výzkumu

Etika a etické otázky jsou při provádění šetření velmi důležité. Během dlouhé doby, kdy jsou výzkumy prováděny, vzniklo mnoho kodexů a doporučení, která upravují pravidla výzkumu. To, co jedinec, který výzkum provádí, nesmí porušit, je

---

³⁷ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. str. 335-338

³⁸ Tamtéž, str. 335-338

³⁹ Disman, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. str. 62

⁴⁰ Tamtéž, str. 55-71

soukromí a naprostá anonymita respondenta. Před začátkem výzkumu je také nutné získat od respondenta tak zvaný „informovaný souhlas“.

Etika výzkumu je považována za velmi důležitou, a proto budou některé její aspekty probrány podrobněji.

Jak již bylo řečeno výše, výzkumník by měl před zahájením šetření získat informovaný souhlas, což je písemné, nebo ústní vyjádření respondenta, že s prováděným výzkumem souhlasí. Znamená to tedy, že dotazovaný by měl být seznámen s tím, jak bude šetření probíhat, jaké může mít pro jeho osobu následky a také samozřejmě to, že on, jakožto respondent, má právo kdykoli během rozhovoru ukončit svoji účast ve výzkumu. Současně by měl respondent dát tazateli souhlas s případným pořizováním audiozáznamu. K tomuto Hendl uvádí, že výzkumník se setkává během získávání informovaného souhlasu s morálním dilematem. Je možné respondentovi něco zatajit, pokud se výzkumník domnívá, že odhalení celé pravdy by mohlo ohrozit objektivitu výsledků? Hendl nabízí ale řešení tohoto problému. Dle něho má být zvolena taková metoda, která umožní říci respondentovi celou pravdu. Pokud není tato metoda možná, je dovoleno respondentovi část pravdy zatajit, ale jakmile pomine situace ohrožení výsledků výzkumu, je výzkumník povinen odhalit celou pravdu.⁴¹

Dalším důležitým aspektem je anonymita respondentů. Za ideální situaci je možné považovat případ, kdy ani sám výzkumník nezná pravou totožnost dotazovaných, což při provádění kvalitativního rozhovoru bývá problematické. Je tedy nutné zajistit to, aby se pravou identitu nedozvěděl nikdo třetí a respondentovi bylo tak zajištěno „emoční bezpečí“. Účastník výzkumu si nesmí připadat jako u výslechu. Otázky, které zasahují citlivá témata, nesmí být pokládány bez přípravy a bez plynulého přechodu. Výzkumník nesmí ohrozit respondentovo duševní a tělesné zdraví a musí dbát na to, aby tázanému nepřivodil žádnou újmu.

V neposlední řadě musí výzkumník zohlednit i možnost dalších výzkumů a neodradit respondenta od účasti v nich.

---

⁴¹ Hendl, Jan. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. str. 155-160

6.5 Výzkumný vzorek

Pro účely tohoto výzkumu byli vybráni jedinci z Pardubického kraje ve věku od 25 do 35 let.⁴² Všichni účastníci se subjektivně označují za nenábožensky založené. Jak je uvedeno již v úvodu práce, byl tento vzorek vybrán proto, že je možné předpokládat, že vzhledem k věku a životním zkušenostem budou vybraní jedinci schopni jasně argumentovat a formulovat své životní postoje, které se již upevnily. Současně je možné předpokládat, že tito jedinci již nebyli nijak při formování svých životních postojů ovlivněni státem proklamovaným ateismem předešlého režimu. Všichni účastníci šetření mají minimálně středoškolské vzdělání. Celkem bylo vybráno 12 respondentů, čtyři muži a osm žen. Účastníci výzkumu byli vybíráni formou „snow ball technique“⁴³

Všichni účastníci výzkumu byli předem ujištěni, že získaná data budou použita pouze pro účely výzkumu a že s nimi bude nakládáno jako s vysoce důvěrnými informacemi. Jména respondentů byla z důvodů zajištění anonymity změněna. Všichni respondenti souhlasili s rozhovorem a jeho nahráváním.

6.6 Technika sběru dat

K sběru dat, z nichž vychází interpretace výsledků, byl použit polostrukturovaný rozhovor. To znamená, že byly předem sestaveny otázky a jejich pořadí se měnilo podle vzniklé situace tak, aby byla co nejvíce postižena individualita respondenta a byla tak získána co nejobjektivnější a nejpřesnější data.

Během rozhovorů jsem se držela zásad uváděných Hendlem. Za nejdůležitější považuji to, že se při rozhovorech podařilo navodit přátelskou atmosféru a došlo i k vytvoření vztahu vzájemné důvěry. Dále jsem dbala na jasnou formulaci otázek a pokládala vždy pouze jen jeden dotaz. O respondenta jsem projevovala zájem a poskytovala mu dostatek prostoru na odpověď. K jednotlivým výpovědím jsem si vždy zachovávala neutrální postoj a respondenta neposuzovala a v žádném případě jeho odpovědi nekomentovala.

---

⁴² Charakteristika respondentů je uvedena v příloze B

⁴³ „snowball technice“ – spočívá na výběru jedinců, při kterém nás nějaký původní informátor vede k jiným členům naší cílové skupiny.“ (Disman, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. str. 114)

Postoje zkoumané v této bakalářské práci se týkají pouze malého počtu respondentů, bylo by tedy velmi problematické snažit se výsledky zobecňovat, případně aplikovat na celou populaci. Toto zobecnění si však práce za cíl ani nekladla.

6.7 Průběh výzkumu

Rozhovory probíhaly během měsíců leden-duben 2013. Většina z nich byla realizována v domě tazatelky. Čtyři rozhovory pak probíhaly v kavárně zvolené respondenty, neboť ti vyjádřili názor, že tam se budou cítit více uvolněně. Dva rozhovory pak probíhaly v domě respondentů.

Rozhovoru se účastnil vždy pouze jeden respondent a já jako autorka výzkumu. Otázky byly se svolením dotazovaných nahrávány na mobilní telefon. Tento audiozáznam byl pak v několika následujících dnech přepsán do elektronické podoby. Poté byl zvukový záznam smazán a přepisy interpretovány.

Respondenti byli předem seznámeni s účely výzkumu a byli ujištěni, že s jejich odpověďmi bude nakládáno jako s vysoce důvěrnými a že bude zajištěna jejich naprostá anonymita. V textu je k respondentům proto odkazováno náhodně vybranými jmény: Andrea, Jitka, Jana, Lenka, Zuzana, Štěpánka, Karolína, Eva, Lukáš, Petr, Patrik, Roman.

Stručný popis osob ukrytých pod pseudonymy je uveden v příloze B.

Možnost neodpovědět na některou z otázek, nebo odstoupit od účasti na výzkumu nikdo z respondentů nevyužil.

Respondenti se vždy snažili na otázku odpovědět. Někdy s odpovědí váhali. U většiny respondentů se především na začátku rozhovoru projevovala nervozita a ostych⁴⁴. Ta však po několika minutách odezněla a atmosféra pak byla vnímána jak samotnými respondenty, tak i mnou jako přátelská.

---

⁴⁴ Někteří z nich vyjadřovali obavu nad tím, zda budou odpovídat správně. Především ženy si často pohrávaly s prstýnky, nebo s řetízky. Většina respondentů se omlouvala za nespisovné vyjadřování. Někteří si svoji nervozitu na začátku rozhovoru uvědomovali a často ji přičítali právě vědomí, že rozhovor je nahráván.

Přepsané rozhovory byly v tištěné podobě „ručně“ okódovány⁴⁵.

---

⁴⁵ Nevlastním žádnou verzi programu, jež by umožňoval elektronické kódování rozhovoru.

7 Výsledky výzkumu a jejich interpretace

Cílem následujících podkapitol je ukázat vztah jedinců subjektivně se označujících za nenábožensky založené k náboženským hodnotám. Jako prameny byly použity výpovědi jednotlivých respondentů získané během probíhajících rozhovorů. Citované výroky jsou doslovné přepisy a nebyly nijak upraveny, nebo převedeny do spisovného jazyka. Autorka předpokládala, že respondenti projeví pouze základní znalost náboženské tematiky.

7.1 Nábožensky orientovaný člověk

První baterie otázek se soustředila na respondentovo subjektivní označení se za „nábožensky orientovaného člověka“ a také na vymezení pojmu „nábožensky orientovaný člověk“. Spojení „nábožensky orientovaný“ respondenti pak často zaměňovali se slovem věřící/nevěřící nebo slovem ateista. Současně „nábožensky orientovaného člověka“ spojovali vždy s křesťanstvím a s vírou v Boha.

„Jsem úplně nevěřící.“ (Zuzana, 23.1.2013)

„Já jsem neznaboh“ (Lukáš, 6.4.2013)

„Tak myslím si, že nábožensky orientovaná určitě nejsem. Nevěřím v žádného Boha ani nic takového co by mohlo být nad náma nebo pod náma.“ (Štěpánka, 4.3.2013)

Tyto výpovědi se shodují s obvyklým řazením České republiky k nejvíce sekularizovaným státům Evropy. Situace však není tak jednoduchá. Z výpovědí dalších respondentů je patrné, že vztah k transcendentnu nemusí být nutně spojován s náboženstvím či oficiální církevní institucí. O tom svědčí například výpovědi Andrey, Evy a Lukáše, kteří se k žádnému oficiálnímu náboženství nehlásí, považují se za nevěřící, ale současně nevylučují existenci nějaké vyšší moci nad námi. Tuto vyšší sílu ale nenazývají Bůh. Ani ji nejsou schopni nijak blíže popsat.

„Nábožensky orientovaná se necítím. V Boha ani církevní instituce nevěřím, ale myslím si, že něco nad námi je.“ (Eva, 7.1.2013)

Tyto výpovědi dokládají obvyklé tvrzení o privatizaci náboženství, tak jak o ní hovoří například Dušan Lužný. Náboženství se stále více transformuje do soukromé

sféry, která není nijak zasažena „kontrolou odborníků“.⁴⁶ Veřejnost nespojuje svoji víru s oficiálními církevními institucemi.

Při popisu „nenábožensky orientovaného člověka“ se všichni respondenti shodují na několika charakteristikách: takový člověk nevěří v Boha, nechodí do kostela, věří ve své schopnosti a o svém životě rozhoduje sám.

7.2 Povědomí o náboženství

Dalším trsem otázek jsem se snažila zjistit to, zda respondenti mají povědomí o existenci náboženství, zda nějaká náboženství znají a jak hluboce jsou s nimi obeznámeni.

Rozhovory odhalily, že většina respondentů zná i jiná náboženství než křesťanství. Nejčastěji jako další příklady byly uváděny islám, judaismus a buddhismus. Z výpovědi je ale patrné, že respondenti nemají o těchto náboženských směrech žádné bližší povědomí. Často jednotlivá náboženství označují slovem odvozeným od označení příslušníka náboženství.

„Určitě. Tak třeba buddhismus, křesťanství, to je asi nejrozšířenější, pak asi klasicky Židové. „ (Štěpánka, 4.3.2013)

„Jo to znám. Já nevím, třeba křesťani, muslimové, bud... no buddhisti.“ (Roman, 15.4.2013)

„No křesťanství, židovství, buddhismus a tak. Ale moc o nich nevím, nikdy jsem se o ně nezajímala. Zním tak možná ty názvy a sošku Buddhy z orientu, ale víc asi ne.“ (Karolína, 18.2.2013)

Nejvýstižnější odpověď, která shrnuje obecné povědomí respondentů o existenci náboženství a náboženských směrů je odpověď Petra.

„No tak asi nejvíc vím o křesťanství, to je jasný. Pak vím něco málo o islámu a o židovství, ale to spíš jen tak z televize, že bych se o to nějak moc zajímal, to se zase říct nedá.“ (Petr, 26.2.2013)

---

⁴⁶ Pod „kontrolou odborníků“ se rozumí například oficiální výklad Bible prováděný farářem

„Mám jen základní přehled, nic podrobného o nich nevím. Občas člověk zaslechne něco v televizi.“ (Eva, 7.1.2013)

Je tedy patrné, že masmédiá se podílí na formování světonázoru mladé populace. Je ovšem diskutabilní, zda informace zprostředkované masmédií jsou relevantní, anebo zda populaci spíše desinformují.

Většina respondentů se také shodla na tom, že ač o náboženství a náboženských směrech nemají příliš velké znalosti, považují tuto tematiku za součást všeobecného vzdělávání. Zařadili by několik hodin věnovaných základním informacím do výuky občanské nauky nebo historie. Na otázku, zda by mělo být náboženství na školách vyučováno, odpověděli všichni respondenti shodně, že jako povinný předmět určitě ne. Pokud, tak pouze jako volitelný.⁴⁷

„No, nepovažuju to za něco, co by se mělo vyučovat jako předmět. Třeba jako nějakéj nepovinej, to možná.“ (Patrik 17.3.2013)

„Pokud se nevyučuje víra, ale dává se jen přehled o náboženstvích, tak proč ne. Asi to patří k všeobecnému vzdělání, děcka by měly mít nějakéj rozhled. Samostatnej předmět je asi zbytečnej, ale do nějaký občanky bych to asi šoup, já jsem to tam taky měl a jsem za to asi rád. (Petr, 26.2.2013)

7.3 Vztah k náboženským hodnotám

Posledním sledovaným jevem byl vztah k náboženským hodnotám. Za „náboženské hodnoty“ byly pro účely rozhovorů považovány postoje zastávané tradičními křesťanskými církvemi – tedy odmítavý postoj k nevěře, k předmanželskému sexu, k soužití homosexuálů a k rozvodům. Dalšími indikátory náboženských hodnot pro nás byli – navštěvování kostela, znalost Bible, znalost Desatera a dodržování jeho zásad.

---

⁴⁷ Je pravděpodobné, že většina respondentů si již nevybavuje, že základní přehled o náboženských směrech bývá vyučován již na základních školách a to právě v předmětu občanská nauka. Je také možné, že respondenti zaměňují neutrální školní informace o náboženstvích s náboženskou výchovou organizovanou na školách církvemi a náboženskými společnostmi.

Indiciemi pro „skrytý“ vztah k transcendentnu byla případná víra jedince v amulety, talismany nebo horoskopy. Tedy v „předměty mající moc“ ovlivnit životní situace, ve kterých se jedinec nachází.

7.3.1 Bible v postmoderní době

Jak již bylo zmíněno v předcházející podkapitole, většina respondentů má jen velmi malé znalosti o náboženství. I přesto všichni respondenti odpověděli kladně na otázku, zda vědí, co je to Bible. Při jejím bližším popisu se shodují v tom, že je to svatá kniha křesťanů.

„Ano, je to kniha pro křesťany. Tam mají napsaný nějaký příkázání a věci, co musejí dělat.“ (Patrik, 17.3.2013)

„Jo, to jo. Ve škole jsme se o ní učili. Je tam Nový a Starý zákon a tak.“ (Jitka, 14.1.2013)

Většina respondentů byla schopná si vzpomenout na nějaký biblický příběh. Nejčastěji zaznívaly biblické příběhy spojené s Vánocemi, dále pak Sodoma a Gomora a Noemova archa.

I tady se ukázalo, že znalosti respondenti čerpají také z masmédií – především z televize.

„O Vánocích pořád běží v televizi něco o Ježíši, o vyvedení z Egypta a tak. No a pak jsou takový ty klasiky, třeba Noe. Ten přesně neznám, ale podstata mi vyplynula z tý písničky od Wericha. ... Si myslím, že spousta lidí o tom ani neví a zná je.“ (Petr, 26.2.2013)

„Asi jo. O Jonášovi a velrybě. U nás je restaurace a tam je ten příběh nakreslenej. Celkem hezký.“ (Karolína, 18.2.2013)

Kromě Andrey, která se přiznala, že kdysi dávno Bibli četla, ji nikdo jiný z respondentů nečetl. U Andrey je možné i v jiných odpovědích pozorovat jistou inklinaci k náboženství. Ovšem pouze k jeho privatizované formě.

Se znalostí Bible souvisí i znalost Desatera a dodržování jeho zásad. Odpovědi respondentů je možné heslovitě shrnout následovně: zběžně Desatero znám, vzpomenu si na několik příkázání (nezabiješ, nepokradeš, nesesmilníš).

Na základě výpovědí respondentů je vnímání Desatera možné rozdělit do dvou skupin. Část respondentů se s ním nijak neslučuje a druhá část respondentů považuje jeho část za aktuální i v dnešní době. Především právě již zmiňovaná přikázání nezabiješ a nepokradeš. Ostatní přikázání i tato část respondentů považuje za přežitek a za něco, co v dnešním moderním světě ztratilo na významu.

„Já si myslím, že by mělo být v každé době aktuální. Že by si ho člověk měl zachovat třeba i za deset tisíc let dopředu, že prostě jakoby se toho měl držet. Jak by to tady potom vypadalo? Všichni by se zabijeli a okrádali. A kde bysme potom byli?“ (Štěpánka 4.3.2013)

Odpovědi respondentů nasvědčují tomu, že i když se Česká republika řadí mezi nejvíce sekularizované země, je možné i u „nenábožensky“ smýšlejících jedinců vysledovat některé hluboce zakořeněné náboženské postoje.

7.3.2 Kostel a náboženské symboly

Tato podkapitola se věnuje návštěvnosti kostela a důvodům, jež respondenti k návštěvě kostela mají. Všichni respondenti na otázku, zda ve svém životě alespoň jednou kostel navštívili, odpověděli kladně.

Respondenti uváděli, že kostel navštívili například na dovolené, jako součást poznávání tamních historických památek. Dalším důvodem k návštěvě kostela je svatba či pohřeb. Dále pak vánoční svátky a s nimi spojené adventní koncerty. Nikdo z dotazovaných kostel pravidelně nenavštěvuje.

Všichni z dotazovaných mají shodnou představu o tom, jak se v kostele chovat - být tiše, nekřičet, neklít.

„Chodím do kostela ráda. I jako nevěřící se mi kostely líběj jako památka. A byla jsem tam i několikrát na svatbě.“ (Andrea, 3.3.2013)

„Ano to byla, jezdím často do ciziny a kostely navštěvuji ráda. Je tam ticho a chládek, takové milé místo s atmosférou na odpočívání.“ (Zuzana, 23.1.2013)

Posledním sledovaným jevem bylo, zda respondentům vadí, pokud někdo veřejně nosí nějaké náboženské symboly. Na tuto otázku dotazovaní odpovídali shodně,

že náboženské symboly na oděvu či na módních doplňcích jim nevadí. Ženy navíc často uváděly, že samy nosí jako přívěšek křížek na krku.

„Ne, to mi nevadí, taky si občas vezmu na krk kříž, tedy já jen jako módní doplněk. Myslím, že hodně žen to tak má, že ani nevnímají, že mají na krku náboženský symbol, ale spíš že mají něco, co se jim hodí ke košili.“ (Zuzana 23.1.2013)

Toto svědčí o velké liberalizaci ve společnosti. Tato liberalizace je pravděpodobně i důsledkem globalizace dnešního postmoderního světa.

Velmi zajímavá je odpověď Lenky. Ta jako jediná uvedla příklad náboženských symbolů spojených i s jiným než křesťanským náboženstvím.

„Ne to nevadí, ale třeba ta islámská burka mě přijde jako omezování. Když jsou ty ženy mladý, měla by být jejich ženskost vidět a ona se nemůže prezentovat tak, jak ve skutečnosti vypadá. Tady v Čechách si myslím, že by měly respektovat naše pravidla, protože my když jezdíme k nim, tak my se taky musíme chovat podle jejich pravidel.“ (Lenka 28.4.2013)

Zvláštní je, že burku chápe i jako omezování svobody a ne pouze jako výraz příslušnosti k náboženské skupině.

7.3.3 Tradiční křesťanské postoje k morálce

Další soubor otázek měl za úkol zjistit postoje respondentů k nevěře a k rozvodům, k předmanželskému sexu a k soužití homosexuálů. Předpokládala jsem, že jedinci, kteří se označují za nenábožensky orientované, budou mít na tuto problematiku liberální názory. Tento předpoklad se naplnil.

Prvním ze zjišťovaných postojů byl názor na nevěru. Všichni z respondentů zastávají stejný názor. Tedy, že nevěru neschvalují, ale v dnešní době je to dle jejich mínění běžná součást života.

No je to asi součást života, ale já ji neschvaluju. Ale v dnešní době je to asi normální, by se dalo říct. (Jitka, 14.1.2013)

„Taky běžná věc“ (Roman, 15.4.2013)

S nevěrou částečně souvisí i rozvod. I na tuto otázku respondenti odpověděli shodně. Nejlépe názor respondentů na rozvod vystihuje ve své odpovědi Jana.

„No tak manželství pro mě význam má, asi bych se nevdávala, kdyby nemělo. Šla jsem do toho manželství s určitým cílem, aby prostě byla ta rodina úplná, a věřím v rodinu a určitě se rozvádět nechci a nehodlám, ale pokud prostě to v té rodině nefunguje, tak ať jdou radši od sebe, než aby se tam stalo něco horšího.“ (Jana, 20.4.2013)

Z prováděných rozhovorů vyplynulo, že respondenti rozlučku manželství, stejně tak jako nevěru, neschvalují, ale než žít v disharmonickém svazku považují za lepší řešení rzdod.

Další, co tazatelka zjišťovala, byl názor na předmanželský sex. I na tuto otázku respondenti odpovídali shodně. Opět ho respondenti považují za běžnou věc.

„Já s ním souhlasím, přeci nebudu kupovat zajíce v pytli. Hlavně v dnešní době sehnat pořádnýho chlapa není legrace, takže bych se toho sexu po svatbě nemusela ani dočkat. Si myslím, že je to dneska úplně normální. O sexu se mluví i na základní škole, takže si myslím, že málokoho napadne čekat do svatby.“ (Karolína, 18.2.2013)

Posledním sledovaným postojem této baterie otázek byl pohled na soužití homosexuálních párů. I zde byl jednoznačný názor, který potvrdil liberální postoje ve společnosti.

„Tak já je beru jako normální lidi, prostě mě nevaděj. I v mé práci jsem se setkala hodně s gayema a myslím, že to jsou lidi jako všichni ostatní, tak proč je rozlišovat a ukazovat si na ně prstem: „to jsou ty jiný“.“ (Štěpánka, 4.3.2013)

I když respondenti zastávají značně liberální názory, je v jejich odpovědích na otázky související s nevěrou a rozvody patrný vliv křesťanské tradice. Současně se v jejich názorech pravděpodobně odráží i životní zkušenost. Naproti tomu názory na homosexuální páry a na předmanželský sex svědčí o naprostém odklonu od tradičních církevních postojů. Tento odklon je důsledkem nejen modernizace, ale lze ho chápat i jako důsledek snížení sociálního významu náboženství ve společnosti.

7.3.4 Talisman nebo amulet

Posledním sledovaným jevem byla víra jedinice v horoskopy či amulety.

Většina respondentů považuje horoskopy jen za příjemnou zábavu a zpestření. Váhu jim nepřikládají. Často je respondenti pročitají zpětně a hledají, zda se naplnily nebo ne. Pokud mluvíme o většině, tak v tomto případě se to týká pouze žen. Muži uváděli, že horoskopy nečtou.

„Občas zkouknu ty co jsou na Seznamu, ale spíš jen tak ze zvědavosti, někdy se snažím se podle nich řídit. Třeba když tam je, že se pohádáte s přítelem, tak se na přítele snažím být milá, ale většinou se s ním pak rafnu o den pozdějc. Je to spíš taková sranda, se kterou někdy tak experimentuju, ale že bych tomu dávala nějakou váhu, třeba co se týče životních rozhodnutí, tak to asi opravdu ne.“ (Zuzana, 23.1.2013)

„Nečtu.“ (Roman, 15.4.2013)

Zde by bylo možná zajímavé bližší genderově zaměřené zkoumání. Toto však nebylo cílem bakalářské práce.

Poslední otázka zaměřovala svoji pozornost na to, zda respondenti vlastní nějaké talismany či amulety, kterým přikládají zvláštní moc. Z odpovědí vyplynulo, že většina respondentů nějaké takové předměty vlastní. Ale již menší část jim přikládá nějakou zvláštní moc. Spíše tyto talismany mají proto, že jim připomínají nějakou událost, nebo konkrétního člověka, od kterého daný předmět obdrželi.

7.4 Shrnutí výzkumu

Respondenti, dle mých předpokladů, byli s prvky náboženství v základní rovině obeznámeni. Z výpovědí většiny respondentů vyplynulo, že pod pojem „věřící člověk“ zahrnují jedince, jenž věří v křesťanského Boha. Na otázku, zda znají i jiná náboženství než křesťanství, odpovídali respondenti shodně, že ano. Z odpovědí je však patrné, že jejich znalosti a názory na jiná než křesťanská náboženství a náboženské směry jsou do značné míry ovlivněny masmédií, která mnohdy spíše desinformují. Většina respondentů prokázala alespoň základní znalost Bible. Dle názoru části respondentů, je Desatero aktuální i v dnešní době a tvoří jakýsi morální kodex. Kostel navštívil každý z respondentů, ale často spíše jako historickou památku, nebo místo určené pro svatbu a pohřeb. Žádný z respondentů nenavštěvuje kostel pravidelně.

K náboženským symbolům respondenti uváděli, že jejich nošení nemusí nutně vyjadřovat příslušnost jedince k danému náboženskému směru, ale může jít pouze o módní doplněk. V odpovědích respondentů zazněla i poznámka o nošení muslimské burky. Muslimská burka je i častým předmětem diskusí v masmédiích.

V názorech na nevěru a rozvod se u všech dotazovaných projevila značná liberalizace. Obecně respondenti nevěru a rozvod považují za negativní jev spojený s nástupem moderní doby.

I v názorech na soužití homosexuálních párů a na předmanželský sex panuje mezi respondenty značně liberální názor.

Co se týká hermetických nauk a praktik, respondenti je ve svém životě nepovažují za významné, ale spojují je spíše se zábavou. O tyto vědy projevila zájem povětšinou ženská část respondentů.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo zachytit postoje k náboženství u nenáboženské většiny českého obyvatelstva. Zastávané postoje jsem se snažila zjistit pomocí polostrukturovaných rozhovorů, které byly dále interpretovány.

Na základě prováděného průzkumu lze říci, že ve společnosti se projevuje značná liberalizace v zastávaných názorech. Tato liberalizace je dána nejen modernizací společnosti, ale pravděpodobně i otevřenou a demokratickou výchovou na školách. O vlivu rodiny na formování postojů k náboženství je možné hovořit pouze v hypotetické rovině. Práce na tuto problematiku svoji pozornost nezaměřovala.

Z rozhovorů s respondenty vyplynulo, že k náboženství nemají odmítavý postoj. Naopak, alespoň jeho základní znalost považují za součást všeobecného přehledu, který by měl jedinec obdržet ve škole.

Na základě prováděných rozhovorů lze konstatovat, že všichni z dotazovaných alespoň jednou v životě navštívili kostel. I když motivace k jeho návštěvě byla různá.

Současně je možné vysledovat, že i přes značný odklon od tradičních, církví zastávaných názorů, existují ve společnosti hluboce zakořeněné křesťanské tradice a hodnoty. Toto se projevilo především v tom, že většina respondentů považuje za základní morální aspekt, že člověk nepokrade a nezabije.

Výsledky prováděného průzkumu se týkají pouze konkrétních respondentů a jsem si vědomá toho, že není možné je aplikovat na populaci jako celek.

Průzkum také otevřel další možnosti bádání, které nebylo možné v práci postihnout. Jde především o problematiku genderového rozložení názorů ve společnosti, dále by bylo možné zaměřit se na vliv rodiny a výchovy na utváření postojů jedince, případně na vliv konzumu na formování osobnosti. Těmito a dalšími směry by bylo možné pokračovat v dalším výzkumu.

Bibliografie

1. **BERGER, Peter Ludwig.** *Náboženství a konstrukce světa.* 1967. str. 375. Přetištěno in Lužný, Dušan. *Řád a moc. Vybrané texty ze sociologie náboženství.* 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3043-7.
2. **BERGER, Peter Ludwig.** *Sekularizace a pluralismus.* 1992. str. 375. Přetištěno in Lužný, Dušan. *Řád a moc. Vybrané texty ze sociologie náboženství.* 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3043-7.
3. **BERGER, Peter Ludwig a LUCKMANN, Thomas.** *Sociální konstrukce reality: Pojednání o sociologii vědění.* 1.vydání. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999. str. 214. ISBN 80-85959-46-1.
4. **BERGER, Peter Ludwig.** *Vzdálená sláva: Hledání víry v době lehkověrnosti.* [překl.] P. Pšejja. Brno : Barrister&Pricipal, 1997. str. 185. ISBN 80-85947-18-8.
5. **BERGER, Peter Ludwig a LUCKMANN, Thomas.** *Vznik symbolických světů.* 1966. str. 375. Vybrané texty ze sociologie náboženství. 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3043-7.
6. **BURIÁNEK, Jiří a URBÁNEK, Eduard.** *Základy sociologie.* Praha : S&M, 1995. str. 31. ISBN 80-900096-6-2.
7. **DISMAN, Miroslav.** *Jak se vyrábí sociologická znalost.* 3. vydání. Praha : Karolinum, 2009. str. 374. ISBN 978-80-246-0139-7.
8. **HAMPLOVÁ, Dana.** *Náboženství a nadpřirozeno ve společnosti.* 1. vydání. Praha : Sociologický ústav AV ČR, 2000. str. 60. ISBN 80-85950-79-0.
9. **HENDEL, Jan.** *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace.* 2. vydání. Praha : Portál, 2005. str. 408. ISBN 987-80-7367-485-4..
10. **LUCKMANN, Thomas.** *Privatizace náboženství a morálky.* 1996. str. 375. Přetištěno in Lužný, Dušan. *Řád a moc. Vybrané texty ze sociologie náboženství.* 1.vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-210-3043-7.

11. **LUŽNÝ, Dušan.** *Náboženství a moderní společnost: Sociologické teorie modernizace a sekularizace.* 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1999. str. 183. ISBN 80-210-2224-8.

12. **LUŽNÝ, Dušan a NAVRÁTILOVÁ, Jolana.** *Náboženství a sekularizace v České republice.* stránky 111 – 125. Přetištěno in Sociální studia 6- České hodnoty (1991-1999) /2001.

13. **NEŠPOR, Zdeněk a LUŽNÝ, Dušan.** *Sociologie náboženství.* Praha : Portál, 2007. str. 232. ISBN 978-80-7367- 251-5.

14. **STRAUSS, Anselm.** *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie.* [překl.] S. Ježek. 1. vydání. Brno : Sdružení podané ruce, 1999. str. 196. ISBN 80-858-3460-X.

15. **ŠTAMPACH, Ivan Odilo.** *Na nových stezkách ducha: přehled a analýza současné religiozity.* 1. vydání. Praha : Vyšehrad, 2010. str. 261. ISBN 978-807-4290-602.

16. **WAARDENBURG, Jacques.** *Bohové zblízka: systematický úvod do religionistiky.* [překl.] Břetislav Horyna a Dalibor Antalík. 1. vydání. Brno : Ústav religionistiky filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1997. str. 163. Sv. II. ISBN 80-902-1971-3.

Internetové zdroje

1. *Sčítání lidu, bytu a domu k 1. 3. 2001.* [Online] 20. 03 2013. http://vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30629&th=&v=&vo=H4sIAAAAAAAAAAFvzloG1ulhBMCuxLFGvtCQzR88jsTjDN7GAlf3WwcNiCRZGZjcGLhy8hNT3BKTS_KLPBk4SzKKUosz8nNSKgrsHRhAgKecA0gKADF3CQNnaLBrUIBjkKNvcSFDHQMDhhqGCqCiYA__cLCiEgZGvxIGdg9_Fz__EMeCEgY2b38XZ89.

2. *Sčítání lidu, bytu a domu k 1. 3. 2001 Obyvatelstvo.* [Online] 20. 03 2013. [http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_cr/\\$File/e-4104-02.pdf](http://www.czso.cz/sldb2011/redakce.nsf/i/obyvatelstvo_cr/$File/e-4104-02.pdf).

Přílohy

Příloha A: Návod k rozhovoru

Příloha B: Charakteristika respondentů

Příloha A:

1. Označil byste sám sebe spíše za nábožensky nebo nenábožensky orientovaného člověka?
2. Jak byste charakterizoval nenábožensky orientovaného člověka? Popřípadě jak byste charakterizoval sám sebe?
3. Znáte nějaká náboženství? Zajímali jste se o některé z nich detailněji?
4. Víte, co je to Bible?
5. Znáte nějaké biblické příběhy? (Jaké třeba?)
6. Víte co je Desatero? Vzpomněl byste si na nějaké přikázání?
7. Příkladáte Desateru nějaký význam?
9. Myslíte, že je desatero aktuální i v dnešní době?
10. Jak se podle vás zjistí, co je dobré a co špatné?
11. Byl jste někdy v nějakém kostele? Kdy a co vás k tomu vedlo?
12. Věděl jste jak se tam chovat? Jak jste se tam cítil?
13. Co si myslíte o těch, co pravidelně chodí do kostela?
14. Označil byste nějakého svého známého za nábožensky založeného člověka?
15. Jak se díváte na předmanželský sex?
16. Jak se díváte na nevěru?
17. Co si myslíte o rozvodu?
18. Jak vnímáte soužití homosexuálních párů?
19. Vadí vám, když na sobě někdo nosí náboženské symboly?
20. Co si myslíte o náboženské výuce ve školách?
21. Věříte na amulety? Proč?
22. Pročítáte si někdy horoskopy? Příkladáte jim nějakou váhu?
23. Myslíte si, že je nad námi nějaká vyšší síla? Dokázal byste si tuto sílu nějak pojmenovat (Bůh, osud...) a případně ji popsat?

Příloha B:

Andrea, 34 let, nezaměstnaná, vdaná.

Eva, 26 let, úřednice, svobodná.

Jana, 32 let, nezaměstnaná, vdaná.

Jitka, 28 let, podnikatelka, vdaná.

Karolína, 25 let, sekretářka, svobodná.

Lenka, 35 let, prodavačka v butiku, rozvedená.

Lukáš, 25let, student, svobodný.

Patrik, 35 let, automechanik, svobodný.

Petr, 27 let, student, svobodný.

Roman, 35 let, podnikatel, dvakrát rozvedený.

Štěpánka, 25 let, make-up master v prodejnách Sephora, svobodná.

Zuzana, 32 let, podnikatelka, svobodná.